

Informacje o Magnuszewie na konkurs historyczny dla klas IV-VI

Geografia historyczna

Magnuszew położony jest na obszarze pomiędzy Wisłą, Pilicą a Radomką. Ziemie te określano mianem Zapilcza. Do 1343 wchodziły w skład Mazowsza. Następnie Zapilcze od 1349 roku przyłączono do ziemi sandomierskiej.

Po inkorporacji (włączeniu) Mazowsza do państwa polskiego w roku 1526, Zapilcze należało od powiatu wareckiego, wchodzącego w skład ziemi czerskiej, województwa sandomierskiego. Taki podział przetrwał do upadku Polski w 1795 roku. W wyniku rozbiorów tereny te znalazły się pod panowaniem Austrii.¹

Po utworzeniu przez Napoleona Księstwa Warszawskiego, Magnuszew znalazł się w jego granicach i wchodził w skład departamentu radomskiego. Upadek Napoleona skutkowało zniesieniem Księstwa Warszawskiego. Na kongresie wiedeńskim 1814-1815 powstało kadłubowe państwo polskie zależne od Rosji o nazwie Królestwo Polskie. Zapilcze, a wraz z nim Magnuszew, znalazło się w granicach nowo utworzonego państewka, będąc częścią województwa sandomierskiego z siedzibą w Radomiu.

W 1832 roku car Mikołaj I ogłosił Statut Organiczny, mocą którego inkorporował Królestwo Polskie do Cesarstwa Rosyjskiego jako swoją prowincję.

Ukazem carskim z 7 marca 1837 roku województwa przemianowano na gubernie.²

Po upadku powstania styczniowego Magnuszew terytorialnie należał do guberni radomskiej.

Z chwilą odzyskania niepodległości, od 1925 roku Polska została podzielona na 17 województw. Magnuszew i okolice wchodził w skład powiatu kozienickiego województwa kieleckiego.

W wyniku agresji niemiecko-radzieckiej i podziału Polski między dwóch agresorów, znalazł się pod okupacją niemiecką w Generalnym Gubernatorstwie. Należał wówczas do dystryktu radomskiego. Po zakończeniu wojny Magnuszew podlegał administracyjnie województwu kieleckiemu.

Nowy podział administracyjny Polski na 49 województw w 1975 roku sprawił, że Magnuszew znalazł się w województwie radomskim. Od 1999 roku przynależy do województwa mazowieckiego.

¹ Z. Guldon, Miasta Zapilcza w XVI-XVIII w., [w:] Radom i region radomski w dobie szlacheckiej Rzeczypospolitej, t. V, Radom 1999, s.17.

² P.A.Tusiński, Województwo radomskie 1975-1995, Radom 1995, s.32.

W 1377 roku Świętosław (Stanisław) zwany Reczywa (Krzeczywa, Krzeczyjawa) uzyskał od księcia mazowieckiego Siemowita III (Ziemowita III) przywilej na założenie miasta Magnuszewa na prawie niemieckim.

Mikołaj Powął z Taczowa, uczestnik bitwy pod Grunwaldem, kupił Magnuszew i otrzymał od ks. Janusza Mazowieckiego w 1424 roku potwierdzenie przywilejów na targi i jarmarki nadanych Świętosławowi

W roku 1537 trzej bracia: Stanisław, Marcin i Jan z rodu magnuszewskich, otrzymali od króla Zygmunta I Starego potwierdzenie praw dla dziedzicznego miasta Magnuszewa, Marcin i Jan są protoplastami dwóch linii rodu magnuszewskich.³ Od tego czasu Magnuszewem będą zarządzać przedstawiciele raz jednej raz drugiej linii.

Magnuszew staje się miastem po raz drugi

Andrzej Zamoyski X ordynat kupił dobra magnuszewskie od Wincentego Potockiego. Złożył tu swoją drugą stolicę, pisząc się w swoich przywilejach i nadaniach- Andrzej na Bieżuniu i Magnuszewie.⁴

Magnuszew kolejny raz otrzymał prawa miejskie w 1776 roku od ostatniego króla Polski Stanisława Augusta Poniatowskiego. Rok później właściciel Magnuszewa określił powinności dla mieszczan. Na założenie miasta wyznaczył 60 półwłóczków z gruntów dworskich. Mieszczanie mieli płacić 16 zł rocznie z półwłóczka i 1 zł z placu ogrodem. Przy tym zwolnił ich z wszelkich innych robót i powinności. Andrzej Zamoyski pozostawił do swojej dyspozycji 5 włók. W ulicy na wprost kościoła mogli zamieszkiwać sami katolicy. Pozostałe ulice mogli zajmować zarówno katolicy jak i żydzi.

Początkowo w mieście było jedynie 25 obywateli z domami i 11 bez zabudowań. Aż 24 półwłóczki były wydzierżawione dla mieszczan posesorów i starozakonnych.⁵

Ostatni król Polski podniósł Magnuszew do rangi miasta, na prośbę Andrzeja Zamoyskiego, doceniając jego zasługi i pracę włożoną w ogólny rozwój Rzeczpospolitej. Miasteczko miało podlegać sądowi asesorskiemu. Otrzymało prawo magdeburskie, a inne, wcześniejsze prawa i zwyczaje zostały mu odebrane. Sprawy kryminalne miały być odsyłane do główniejszych miast polskich, posiadających kompetencje do ich rozpatrywania. Na targi i jarmarki mogli przybywać i handlować wszyscy, oprócz tych, którym prawo tego zabroniło.

Po przywileju nadanym przez króla, inicjatywę przejął właściciel. Wydał stosowny dokument, w myśl którego nastąpiło założenie miasta.

³ Tamże, s.108.

⁴ Encyklopedia Powszechna, t. XVII, Warszawa 1864, s. 798.

⁵ Z. Guldon, Miasta Zapilcza w XVI –XVIII...op.cit., s. 19.

- *Kościół współczesny*

Ufundowany w 1786 roku przez Konstancję z Czartoryskich, żonę Andrzeja Zamojskiego. Kościół postawiono na miejscu starego kościoła przy gościńcu. Nadwornym budowniczym i projektantem był Joachim Hempel. Murowany, z cegły palonej, w stylu późnobarokowym, wzniesiony został pośród lip i topoli. Posiadał facjatę i był pokryty dachówką.

Jest świątynią orientowaną tzn. główny ołtarz jest skierowany ku wschodowi. Długość świątyni według ówczesnych miar wynosiła 41 łokci, szerokość 25, a wysokość 17. Prezbiterium kościoła zajmuje obszar o długości 15 łokci, szerokości 21 łokci i wysokości 17. Po jednej stronie prezbiterium znajduje się zakrystia, a po drugiej skarbiec. Kościół posiada płaski sufit.

Fundatorka pozostawiła świątynię w stanie surowym.

Dwa boczne ołtarze, ławki, ambonę, chrzcielnicę, kratki przed prezbiterium, organy o siedmiu głosach, obrazy i dzwon zakupił ks. Justyn Skrzyński ze składek parafialnych.

Kościół aż do roku 1846 nie posiadał głównego ołtarza.

Kiedy do parafii przybył biskup Jozef Joachim Goldtman, przekazał na potrzeby kościoła dwa pobenedyktyńskie konfesjonały, które sprowadzono z kościoła w Sieciechowie oraz „stalla chorowe” i ołtarz.

Mieszkaniec Magnuszewa Franciszek Solarski dostosował ten ołtarz do wnętrza.

Poświęcenia świątyni dokonał ks. biskup Prosper Burzyński w październiku 1821 roku.⁶

Magnuszew przestaje być miastem

Pod koniec I połowy XIX wieku (w 1844 roku) Rząd Królestwa Polskiego sporządził listę ponad 250 miasteczek, których sytuacja demograficzna, ekonomiczna i gospodarcza nie predestynowała do statusu miasta. Na tej liście znalazł się również Magnuszew. W tamtym czasie, aby pozostać miastem należało mieć liczbę mieszkańców powyżej 3 tys, budżet magistratu powyżej 2 tys. rubli srebrnych i ponad 50% mieszkańców utrzymujących się ze źródeł pozarolniczych. Ówczesny Magnuszew nie spełniał żadnego z tych kryteriów⁷.

W grudniu 1868 roku magistrat miasta został zniesiony, miasto zamieniono na osadę i przyłączono do gminy Trzebień.⁸

Od 1 stycznia 1869 roku Magnuszew zaczął funkcjonować jako osada.

⁶ J. Gacki, Pamiętnik..., op.cit., s.390-392.

⁷ W. Chorążki, Symbolika Gminy Magnuszew, Kraków 2007, s.3 (maszynopis).

⁸ P. Gutkowski, Pamiętnik i opis..., op.cit., s.84-85.